

Z PRAXE

Pavel Švásta

Několik poznámek k problematice výslechu účastníka správního řízení – právnícké osoby – prostřednictvím osob oprávněných jednat jejím jménem

Správní řízení vedená z moci úřední podle § 46 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „SR“) s právníckými osobami nabízí celou řadu podnětů a otázek, mezi které patří i problematika možnosti výslechu těchto osob prostřednictvím fyzických osob oprávněných jednat jejich jménem. Tuto problematiku lze přitom nahlížet nikoliv pouze a jen optikou veřejného práva, ale i optikou práva soukromého [např. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“), resp. jeho předchůdce, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále jen „starý OZ“) nebo zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOK“) a jeho předchůdce zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále jen „ObchZ“) a dalších].

Cílem tohoto článku je seznámit čtenáře s přístupem Nejvyššího správního soudu (dále jen „NSS“) k problematice výslechu účastníka správního řízení – právnícké osoby prostřednictvím osob oprávněných za tuto právníckou osobu jednat. Důvodem napsání tohoto článku byl rozsudek č. j. 1 Afs 58/2009 – 541 ze dne 31. 3. 2010, ve kterém NSS věnoval pozornost problematice výslechu člena představenstva akciové společnosti v řízení o správním deliktu. V kontextu tématu tohoto článku a jeho prolínání s dalšími právními předpisy bych chtěl čtenáře seznámit s přístupem k totožné problematice i v daňovém, trestním a občanském řízení.

Právní úprava výslechu osoby oprávněné jednat jménem právnícké osoby v jednotlivých procesních předpisech

Úvodem tohoto článku považuje autor za vhodné nastínit problematiku právní úpravy výslechu účastníka řízení – právnícké osoby v následujících právních předpisech:

- v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OSŘ“);
- v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TŘ“) ve spojení se zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TOPOS“);
- v zákoně č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „DŘ“); a jeho předchůdci¹⁾, v zákoně č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění účinném do 31. 12. 2010 (dále jen „starý DŘ“); a samozřejmě ve SŘ.

Procesním předpisem, ve kterém je nejpřesněji upravena problematika výslechu osoby oprávněné jednat jménem právnické osoby – účastníka řízení, je OSŘ. Primárně § 21 odst. 1 a odst. 3 OSŘ stanoví taxativní výčet osob oprávněných jednat za právnickou osobu v občanském soudním řízení²⁾; těmito osobami jsou: člen statutárního orgánu, pověřený zaměstnanec, vedoucí odštěpného závodu nebo prokurista. V souladu s § 21 odst. 4 OSŘ pak za právnickou osobu v občanském soudním řízení nemůže jednat osoba, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy právnické osoby³⁾. Důležitost taxativního výčtu, obsaženého v § 21 OSŘ, spočívá ve faktu, že na něj odkazují další dva klíčové procesní předpisy – TOPOS a SŘ.

Úprava výslechu osoby oprávněné jednat jménem právnické osoby v občanském soudním řízení je v OSŘ roztržena do několika ustanovení, z nichž je nezbytně nutné zmínit § 126 odst. 4⁴⁾ ve spojení s § 131 a dále § 126a OSŘ⁵⁾. V souladu s § 126 odst. 4 ve spojení s § 131 odst. 1 OSŘ⁶⁾ platí, že fyzická osoba,

¹⁾ S ohledem na citovanou judikaturu.

²⁾ Cit. § 21 odst. 1 OSŘ: „Za právnickou osobu jedná a) její statutární orgán; tvoří-li statutární orgán více fyzických osob, jedná za právnickou osobu jeho předseda, popřípadě jeho člen, který tím byl pověřen, nebo b) její zaměstnanec (člen), který tím byl statutárním orgánem pověřen, nebo c) vedoucí jejího odštěpného závodu nebo vedoucí jiné její organizační složky, o níž zákon stanoví, že se zapisuje do obchodního rejstříku, jde-li o věci týkající se tohoto závodu (složky), nebo d) její prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně.“ Cit. § 21 odst. 3 OSŘ: „Byla-li u právnické osoby zavedena nucená správa, dočasná správa nebo správa pro řešení krize podle zákona upravujícího ozdravné postupy a řešení krize na finančním trhu, jedná za ni nucený správce, dočasný správce nebo osoba vykonávající správu pro řešení krize podle zákona upravujícího ozdravné postupy a řešení krize na finančním trhu, která má podle zákona postavení jejího statutárního orgánu, popřípadě zaměstnanci právnické osoby, které tím nucený správce, dočasný správce nebo osoba vykonávající správu pro řešení krize pověřila; jinak se postupuje podle odstavců 1 a 2.“

³⁾ Cit. § 21 odst. 4 OSŘ: „Za právnickou osobu nemůže jednat ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy právnické osoby.“

⁴⁾ Cit. § 126 odst. 4 OSŘ: „Fyzická osoba, která je statutárním orgánem právnické osoby (členem tohoto orgánu), může být vyslechnuta v řízení, jehož účastníkem je tato právnická osoba, jen podle § 131.“

⁵⁾ Cit. § 126a OSŘ: „(1) Fyzická osoba, která má vypovídat o okolnostech, týkajících se právnické osoby a nastalých v době, kdy byla jejím statutárním orgánem nebo členem tohoto orgánu, je povinna dostavit se na předvolání k soudu v řízení, jehož účastníkem je tato právnická osoba. (2) Výslech fyzické osoby uvedený v odstavci 1 se provede podle § 131 odst. 2 věty druhé a § 131 odst. 3.“

⁶⁾ Cit. § 131 odst. 1 OSŘ: „Důkaz výsledkem účastníků může soud nařídít, jestliže dokazovanou skutečnost nelze prokázat jinak a jestliže s tím souhlasí účastník, který má být vyslechnut.“

kteřá je členem statutárního orgánu právnické osoby – účastníka řízení, může být vyslechnuta pouze v případě kumulativního splnění dvou podmínek: (i) dokazované skutečnosti nelze zjistit jinak a (ii) účastník řízení s výsledkem souhlasí. Dále, v souladu s § 131 odst. 2 OSŘ je taková osoba povinná vypovídat pravdivě a nic nezamlčet⁷⁾. Ustanovení § 126a odst. 1 OSŘ pak upravuje výslech fyzické osoby, která byla členem statutárního orgánu právnické osoby v minulosti a zjišťované skutečnosti se týkají jejího funkčního období⁸⁾.

Dalším předpisem, který se věnuje problematice výsledku osob oprávněných jednat jménem právnické osoby, je **TŘ** ve spojení s **TOPOS**. Okruh osob oprávněných jednat za právnickou osobu je v **TOPOS** určen v § 34 odst. 1 odkazem na **OSŘ**⁹⁾. Případný střet zájmů mezi osobami oprávněnými jednat za právnickou osobu a právnickou osobou (v trestním řízení může být podle § 9 odst. 3 **TOPOS**¹⁰⁾ obžalovaným jak právnická osoba, tak paralelně i osoba oprávněná jednat jejím jménem; dalším střetem zájmu může být situace, kdy fyzická osoba oprávněná jednat jménem právnické osoby a právnická osoba v rámci jednoho trestního řízení mají např. postavení poškozeného a pachatele) upravuje § 34 odst. 4 **TOPOS**, dle kterého je právnická osoba v takovém případě vyzvána k určení si zástupce¹¹⁾. Pokud zástupce není právnickou osobou určen, je právnické osobě ustanoven opatrovník podle § 34 odst. 5 **TOPOS** (v závislosti na stadiu trestního řízení) samosoudcem nebo předsedou senátu¹²⁾. Problematiku výsledku člena statutárního orgánu, zástupce nebo opatrovníka právnické osoby pak upravuje § 34 odst. 6 **TOPOS**, dle kterého tito mají stejná práva a povinnosti

⁷⁾ Cit. § 131 odst. 2 OSŘ: „Nařídí-li soud jako důkaz výslech účastníků, jsou účastníci povinni dostavit se k výslechu. Při svém výslechu mají vypovědět pravdu a nic nezamlčovat; o tom musí být poučeni.“

⁸⁾ Cit. § 126a odst. 1 OSŘ: „Fyzická osoba, která má vypovídat o okolnostech, týkajících se právnické osoby a nastalých v době, kdy byla jejím statutárním orgánem nebo členem tohoto orgánu, je povinná dostavit se na předvolání k soudu v řízení, jehož účastníkem je tato právnická osoba.“

⁹⁾ Cit. § 34 odst. 1 **TOPOS**: „Za právnickou osobu činí v řízení úkony ten, kdo je k tomu oprávněn v řízení před soudem podle občanského soudního řádu. Tato osoba musí prokázat své oprávnění k činění úkonů za právnickou osobu.“

¹⁰⁾ Cit. § 9 odst. 3 **TOPOS**: „Trestní odpovědností právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1 a trestní odpovědností těchto fyzických osob není dotčena trestní odpovědnost právnické osoby. Byl-li trestný čin spáchán společným jednáním více osob, z nichž alespoň jedna je osoba právnická, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama.“

¹¹⁾ Cit. § 34 odst. 4 **TOPOS**: „Činit úkony v řízení nemůže osoba, která je obviněným, poškozeným nebo svědkem v téže věci. Pokud je v průběhu řízení zjištěna tato skutečnost, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce vyzve právnickou osobu, aby určila k provádění úkonů v dalším řízení jinou osobu; k určení takové osoby jí stanoví lhůtu zpravidla v délce 7 dnů.“

¹²⁾ Cit. § 34 odst. 5 **TOPOS**: „Není-li osoba uvedená v odstavci 4 určena ve stanovené lhůtě, nebo právnická osoba nemá osobu způsobilou činit úkony v řízení, popřípadě právnické osobě nebo jejímu zmocněnci prokazatelně nelze doručovat písemnosti, předseda senátu a v přípravném řízení soudce ustanoví právnické osobě opatrovníka. Osobu lze ustanovit opatrovníkem jen s jejím souhlasem. Opatrovníkem nelze ustanovit osobu, o níž lze mít důvodně za to, že má takový zájem na výsledku řízení, který odůvodňuje obavu, že nebude řádně hájit zájmy právnické osoby. Usnesení o ustanovení opatrovníka se oznamuje tomu, kdo je ustanovován opatrovníkem, a nevylučuje-li to povaha věci, též právnické osobě.“

jako obviněný a obžalovaný¹³⁾; tento fakt se týká i aplikace zákazu sebeobvinění (*nemo tenetur se ipsum accusare*), stanovené v čl. 37 odst. 1 a čl. 40 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „LZPS“)¹⁴⁾.

V případě DŘ je nutné uvést, že okruh osob oprávněných jednat jménem daňového subjektu – právnické osoby je upraven v § 24 odst. 2 DŘ¹⁵⁾ tak, že za právnickou osobu jedná její statutární orgán nebo ten, kdo k tomu prokáže plnou moc. Dále, v souladu s § 24 odst. 3 DŘ může jménem právnické osoby v daňovém řízení jednat i k tomu pověřený zaměstnanec právnické osoby¹⁶⁾. Výslech daňového subjektu v DŘ není výslovně upraven, nicméně na pokus realizovat výslech člena statutárního orgánu právnické osoby - daňového subjektu jako svědka podle § 8 odst. 1 starého DŘ¹⁷⁾ reagoval NSS rozsudkem č. j. 8 Afs 29/2013 – 44 ze dne 27. 11. 2013, ve kterém konstatoval, že takový postup není možný, neboť v daném případě se nejedná o výslech svědka, ale o výslech daňového subjektu¹⁸⁾.

SŘ upravuje okruh osob oprávněných jednat jménem účastníka řízení – právnické osoby v § 30; v konkrétní rovině § 30 odst. 1 OSŘ stanoví odkazem

¹³⁾ Cit. § 34 odst. 6 TOPOS: „Osoba uvedená v odstavci 1, zmocněnec a opatrovník mají v řízení stejná práva a povinnosti jako ten, proti němuž se vede trestní řízení.“

¹⁴⁾ Cit. čl. 37 odst. 1 LZPS: „Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.“ A dál čl. 40 odst. 4 LZPS: „Obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.“ Dále také viz MUSIL, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 423. ISBN 978-80-7179-572-8.

¹⁵⁾ Cit. § 24 odst. 2 DŘ: „Jménem právnické osoby je oprávněn při správě daní jednat její statutární orgán, nebo ten, kdo prokáže, že je oprávněn jejím jménem podle jiného právního předpisu jednat.“

¹⁶⁾ Cit. § 24 odst. 3 DŘ: „Právnická osoba je oprávněna pověřit svého zaměstnance nebo jinou fyzickou osobu, která vykonává činnost této právnické osoby, aby jednala jejím jménem před správcem daně v rozsahu tohoto pověření. Prokurista právnické osoby je při správě daní oprávněn jednat jejím jménem, může-li podle udělené prokury jednat samostatně.“

¹⁷⁾ Cit. § 8 odst. 1 SŘ: „Každý je povinen vypovídat jako svědek nebo osoba přezvědná o důležitých okolnostech v daňovém řízení týkajících se jiných osob, pokud jsou mu známy; musí vypovídat pravdivě a nic nesmí zamlčet. Správce daně může svědkovi nebo osobě přezvědné uložit, aby se dostavil osobně k podání výpovědi.“

¹⁸⁾ Viz cit. z rozsudku č. j. 8 Afs 29/2013 – 44 ze dne 27. 11. 2013: „Postavení svědka v jakémkoli řízení (ať už správním či soudním) se obecně vyznačuje především tím, že svědkem je ten, kdo má vypovídat o skutečnostech, které se týkají jiných osob, nikoliv svědka samotného (tento závěr pro daňové řízení výslovně stanoví § 8 odst. 1 věta první daňového řádu). Pro srovnání je možno odkázat na podrobnější úpravu postavení svědka v předpisech občanského práva procesního. Občanský soudní řád (jehož ustanovení o postavení svědka se s ohledem na § 64 s. ř. s. uplatňují i v soudním řízení správním) stanoví, že výslech fyzické osoby, která má vypovídat o okolnostech týkajících se právnické osoby a nastalých v době, kdy byla jejím statutárním orgánem nebo členem tohoto orgánu, se provede jako výslech účastníka řízení, nikoliv jako výslech svědka (§ 126a ve spojení s § 131 o. s. ř.). (...) Vypovídal-li tedy v posuzované věci J. Z. ke skutečností týkajícím se stěžovatele, nevypovídal o skutečnostech, které by se týkaly jiných osob, protože byl v rozhodné době statutárním orgánem stěžovatele i společnosti PRORATIO. Výpověď J. Z. tedy nemohla být hodnocena v daňovém řízení jako výpověď svědka ve smyslu § 8 a § 31 odst. 4 daňového řádu, ale měla být hodnocena jako výpověď účastníka řízení (srov. rozsudek č. j. 5 Afs 6/2010 – 101).“

na OSŘ, kdo je oprávněn jednat za právnickou osobu – účastníka řízení¹⁹⁾. V případě výsledku osob oprávněných jednat jménem účastníka řízení – právnické osoby, resp. výsledku účastníka řízení pak SŘ nedisponuje zvláštní úpravou. Ustanovení § 49 SŘ upravuje pouze konání ústního jednání a § 55 SŘ výslech svědka. Rozdíl mezi oběma instituty je přitom propastný. V průběhu ústního jednání před správním orgánem konaným podle § 49 SŘ může účastník řízení v plné šíři realizovat svobodu volby procesní strategie obhajoby, a za případné odchylky od reality ve svých vyjádřeních nemůže být stíhán²⁰⁾. Osoba vyslychaná ve správním řízení jako svědek podle § 55 SŘ má však možnosti kreativního přizpůsobení reality svým potřebám (případně potřebám druhých) limitované nejen v § 55 odst. 1 SŘ stanovenou povinností vypovídat pravdivě a nic nezamlčet²¹⁾, ale hlavně § 21 odst. 1 písm. g) ve spojení s odst. 2 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „PřZ“), který křivou výpověď ve správním řízení definuje jako přestupek s možností uložení pokuty až do výše 10 000 Kč²²⁾.

Vzhledem ke skutečnosti, že účastníkem řízení vedeného s právnickou osobou zpravidla není osoba oprávněná za tuto osobu jednat, bylo by teoreticky možné uvažovat o výsledku této osoby, aniž by takovému procesu bránilo ustanovení § 55 odst. 1 SŘ. Ve věci zákazu obsaženém v § 55 odst. 4 SŘ²³⁾ je pak možné uvést, že SŘ nedefinuje osobu blízkou, a odkazuje na § 116 starého OZ²⁴⁾

¹⁹⁾ Cit. § 30 odst. 1 SŘ: „Jménem právnické osoby činí úkony ten, kdo je k tomu oprávněn v řízení před soudem podle zvláštního zákona.“

²⁰⁾ K problematice svobody volby procesní strategie viz např. rozsudek NSS č. j. 1 As 96/2008 – 115 ze dne 22. 1. 2009: „Podle druhé věty citovaného ustanovení nesmí být obviněný donucován k výpovědi ani k doznání; tím se ale nechce říci, že by obviněný měl jen dově možnosti – totiž buď od počátku vypovídat a navrhnout důkazy ve prospěch svých tvrzení, nebo až do skončení řízení mlčet a ke své věci se nijak nevyjádřit. Naopak je na obviněném, jakou procesní strategii zvolí: může tedy od počátku do konce svůj čin popírat; přiznat se k němu a s orgánem vedoucím řízení spolupracovat při objasňování okolností činu; nebo se přiznat poté (například v odvolání) ale svůj čin popřít a navrhnout důkazy svědčící pro tuto novou verzi. Obviněný v přestupkovém řízení není totiž povinen poskytovat správnímu orgánu při opatřování podkladů pro vydání rozhodnutí veškerou potřebnou součinnost, jak to od jiných subjektů správních řízení žádá § 50 o st. 2 správního řádu (srov. Vedral, J.: Správní řád – komentář. BOVA POLYGON, Praha 2006, výklad k § 50 odst. 2 na str. 33): z toho nutno dovodit jak to, že může být procesně i zcela pasivní, tak to, že k procesní aktivitě se může rozhodnout i v pozdější fázi řízení, a správní orgán se musí s touto jeho aktivitou (v podobě uplatňování nových tvrzení a navrhování nových důkazů) vypořádat. Protichůdné postoje obviněného v různých fázích řízení jistě nijak neusnadňují správnímu orgánu jeho činnost; to ale nemůže být důvodem pro omezení práv obviněného v odvolacím řízení.“ Obdobně i rozsudky NSS č.j. 1 As 33/2010 – 67 ze dne 5. 5. 2010, nebo č. j. 2 As 53/2010 – 62 ze dne 3. 11. 2010.

²¹⁾ Cit. § 55 odst. 1 SŘ: „Každý, kdo není účastníkem, je povinen vypovídat jako svědek; musí vypovídat pravdivě a nesmí nic zamlčet.“

²²⁾ Cit. § 21 odst. 1 písm. g) PřZ: „Přestupku se dopustí ten, kdo (...) úmyslně podá nepravdivou nebo neúplnou svědeckou výpověď ve správním řízení anebo úmyslně uvede nepravdivý údaj v čestném prohlášení u správního orgánu.“

²³⁾ Cit. § 55 odst. 4 SŘ: „Výpověď může odepřít ten, kdo by jí způsobil sobě nebo osobě blízké nebezpečí stíhání pro trestný čin nebo správní delikt.“

²⁴⁾ Cit. § 116 starého OZ: „Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.“

(od 1. 1. 2014 na § 22 odst. 1 OZ²⁵⁾). V minulosti sice bylo možné (v soukromém právu při interpretaci jednotlivých ustanovení ObchZ) považovat právnickou osobu za osobu blízkou fyzické osobě²⁶⁾, nicméně v současné době znění § 22 odst. 2 OZ takový přístup neumožňuje²⁷⁾. Na tomto místě je vhodné také upozornit na skutečnost, že možnost kvalifikace právnické osoby jako osoby blízké fyzické osobě neuvádí ani § 125 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů²⁸⁾, a to ani po nabytí účinnosti TOPOS.

I přes výše uvedené úvahy však výslech osoby oprávněné jednat jménem právnické osoby ve správním řízení (např. člena statutárního orgánu právnické) není možný. Důvody bránící tomuto postupu poměrně obšírně vyjmenoval NSS právě v úvodu zmiňovaném rozsudku č. j. 1 Afs 58/2009 – 541 ze dne 31. 3. 2010, kterému je věnována další část tohoto článku.

Rozsudek NSS č. j. 1 Afs 58/2009 – 541 ze dne 31. 3. 2010 a zákaz výsledku členů představenstva akciové společnosti jako svědků podle § 55 SŘ

Základním podnětem k napsání tohoto článku je rozsudek NSS č. j. 1 Afs 58/2009 – 541 ze dne 31. 3. 2010, ve kterém jednou z řešených procesních otázek byla situace, kdy Úřad na ochranu hospodářské soutěže vyslechl jako svědky podle § 55 SŘ členy statutárního orgánu účastníka řízení; v kon-

²⁵⁾ Cit. § 22 odst. 1 OZ: „Osoba blízká je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen „partner“); jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.“

²⁶⁾ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2192/2001 ze dne 1. 8. 2002 ve věci interpretace § 42a odst. 2 ObchZ, ve kterém NS dospěl k závěru, že člena statutárního orgánu (a dokonce i společníka nebo zaměstnance) právnické osoby lze považovat za určitých okolností za osobu blízkou fyzické osobě. V tomto případě se dokonce nejednalo o jednorázový výklad; problematice vztahu fyzické osoby – člena statutárního orgánu právnické osoby a právnické osoby se věnoval NS i v rozsudku sp. zn. 29 Cdo 4822/2008 ze dne 27. 1. 2010, když interpretoval § 196a ObchZ, a opětovně potvrdil, že člen statutárního orgánu obchodní společnosti může být považován za osobu blízkou právnické osobě.

²⁷⁾ Cit. § 22 odst. 2 OZ: „Stanoví-li zákon k ochraně třetích osob zvláštní podmínky nebo omezení pro převody majetku, pro jeho zatížení nebo přenechání k užití jinému mezi osobami blízkými, platí tyto podmínky a omezení i pro obdobná právní jednání mezi právnickou osobou a členem jejího statutárního orgánu nebo tím, kdo právnickou osobu podstatně ovlivňuje jako její člen nebo na základě dohody či jiné skutečnosti.“ Dále lze v této souvislosti odkázat i na doktrínu, viz LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část* (§ 1–654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 178: „Občanský zákoník nepřipouští, aby právnická osoba byla osobou blízkou. Tam však, kde zákon stanoví k ochraně třetích osob zvláštní podmínky nebo omezení pro převody majetku, jeho zatížení nebo přenechání k užití jinému mezi osobami blízkými, vztahují se uvedené dispozice i na právnickou osobou a osoby, které k ní mají určitý (zákonem stanovený) vztah. Pokud tedy zákon operuje s pojmem osoby blízké v jiné souvislosti (např. § 82 odst. 2, § 650, § 931 odst. 1, § 954 odst. 2 apod.), ustanovení § 22 odst. 2 se nepoužije.“

²⁸⁾ Cit.: „Osobou blízkou se rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.“

krétní rovině se jednalo o předsedu představenstva akciové společnosti. Proti tomuto postupu pak brojil účastník řízení – akciová společnost – odkazem na § 55 odst. 1 SŘ. Vzhledem ke skutečnosti, že předseda představenstva jedná za akciovou společnost²⁹⁾, byl jeho výslech dle názoru dotčené akciové společnosti v rozporu s § 55 odst. 1 SŘ, neboť v daném případě byl fakticky jako svědek vyslýchán účastník řízení, a to prostřednictvím předsedy představenstva³⁰⁾. Tuto argumentaci následně NSS v rozsudku č. j. 1 Afs 58/2009 – 541 ze dne 31. 3. 2010 nejenže vyslyšel, ale rozvedl o další argumenty.

Primárně NSS poukázal na skutečnost, že ve SŘ absentuje právní úprava výslechu účastníka řízení a analogicky odkázal na OSŘ ve znění účinném do 31. 12. 2000 a navazující judikaturu NS týkající se aplikace § 126 a § 131 OSŘ ve znění účinném do 31. 12. 2000. V konkrétní rovině se jednalo o rozsudky NS sp. zn. 21 Cdo 2368/98 ze dne 15. 4. 1999³¹⁾, sp. zn. 21 Cdo 2678/2000 ze dne 22. 11. 2001 nebo sp. zn. 21 Cdo 1397/2006 ze dne 11. 4. 2007³²⁾. V těchto rozsudcích dospěl NS k závěru, že pokud se soud rozhodne předvolat k výslechu člena statutárního orgánu právnické osoby, musí být tato osoba vyslechnuta jako

²⁹⁾ Viz § 191 odst. 1 ObchZ ve znění účinném do 1. 1. 2014: „Představenstvo je statutárním orgánem, jenž řídí činnost společnosti a jedná jejím jménem. Představenstvo rozhoduje o všech záležitostech společnosti, pokud nejsou tímto zákonem nebo stanovami vyhrazeny do působnosti valné hromady nebo dozorčí rady. Nevyplývá-li ze stanov něco jiného, za představenstvo jedná navenek jménem společnosti každý člen představenstva. Členové představenstva, kteří zavazují společnost, a způsob, kterým tak činí, se zapisují do obchodního rejstříku.“

³⁰⁾ Cit. z rozsudku NSS č. j. 1 Afs 58/2009 – 541 ze dne 31. 3. 2010: „Žalovaný dle žalobců předvolával a vyslýchal osoby v postavení statutárního orgánu, resp. člena statutárního orgánu právnických osob, jako svědky podle § 55 správního řádu. Závěr krajského soudu v této otázce nemá žádnou oporu ve stávající právní úpravě a takový výklad zhoršuje a oslabuje právní postavení účastníka řízení. Předmětné ustanovení vylučuje vyslechnout takovou osobu jako svědka, neboť tato osoba činí úkony právnické osoby a její jednání je tak jednáním jménem účastníka. Výsledky statutárních orgánů (či jejich členů) žalobců, které provedl žalovaný, jsou proto neúčinné a nelze je v dalším řízení použít.“

³¹⁾ Cit.: „Nařídí-li soud v řízení, jehož účastníkem je organizace, jako důkaz výslech jejího pracovníka nebo člena, jenž je jejím statutárním orgánem, musí být tato osoba vyslechnuta jako účastník řízení ve smyslu ustanovení § 131 OSŘ a nikoli jako svědek (§ 126 OSŘ). Vyslechnul-li soud účastníka řízení jako svědka, provedl tento výslech způsobem, který je v rozporu se zákonem. Promítne-li soud takovou vadu řízení do svého skutkového zjištění tím, že výpovědi účastníka řízení nesprávně vyslechnutého jako svědka přikládá váhu svědecké výpovědi, pak toto skutkové zjištění jako výsledek hodnocení důkazů soudem neodpovídá postupu vyplývajícímu z ustanovení § 132 OSŘ, neboť v hodnocení důkazů, popřípadě poznatků, které vyplynuly z přednesů účastníků, nebo které vyšly najevo jinak, z výsledku věrohodnosti je logický rozpor. Rozhodnutí soudu na takovém skutkovém zjištění založené proto nemá oporu v provedeném dokazování.“

³²⁾ V klíčové části rozsudky sp. zn. 21 Cdo 2678/2000 ze dne 22. 11. 2001 a sp. zn. 21 Cdo 1397/2006 ze dne 11. 4. 2007 stejně, viz citace: „Ze zásady rovného postavení účastníků řízení vyplývá, že v občanském soudním řízení, jež se týká právnické osoby, nemůže mít odlišný procesní význam výslech osoby, která v době, kdy se staly okolnosti významné pro rozhodnutí ve věci, vyjadřovala vůli právnické osoby, od výsledku jiných účastníků řízení. Má-li být soudem vyslechnuta osoba, která vykonávala funkci statutárního orgánu právnické osoby, v řízení, jehož účastníkem je tato právnická osoba, může být o okolnostech, které se týkají této právnické osoby a které nastaly v době, kdy vykonávala funkci statutárního orgánu, vyslechnuta jen jako účastník řízení.“

účastník řízení podle § 131 OSŘ ve znění účinném do 31. 12. 2000, nikoliv jako svědek podle § 126 téhož zákona s tím, že opačný postup je protiprávní.

Dále k výsledku člena statutárního orgánu jako svědka podle § 55 SŘ uvedl NSS, že pokud by takový postup byl umožněn, byly by právnické osoby znevýhodněny proti osobám fyzickým, což by mělo za následek porušení čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „LZPS“)³³⁾ ve spojení s § 7 odst. 1 SŘ³⁴⁾. Tento argument doplnil NSS, o upozornění na skutečnost, že účastník řízení není, na rozdíl od svědka, povinen vypovídat pravdivě a nic nezamlčet.

Závěrečným argumentem NSS v dané věci pak byla problematika sebeobvinění, neboť dle názoru NSS pokud by členy statutárních orgánů právnických osob bylo možné vyslýchat v souladu s § 55 SŘ jako svědky (kdy by měli povinnost vypovídat pravdivě a nic nezamlčet), pak by zde existoval takový tlak na jejich výpověď, že by mohli být donuceni odpovídat i na otázky usvědčující účastníka řízení – právnickou osobu z protiprávního jednání³⁵⁾.

Výslech řadových zaměstnanců jako svědků podle § 55 SŘ

V kontextu zákazu výslechů osob oprávněných jednat za právnickou osobu – účastníka řízení je možné si položit následující otázky: Je možné rozšířit tento zákaz i na zaměstnance, kteří nejsou ve smyslu § 21 odst. 1 OSŘ ve spojení s § 30 odst. 1 SŘ zplnomocnění k zastupování právnické osoby – účastníka řízení? A jak postupovat v kontextu citovaného rozsudku NSS č. j. 1 Afs 58/2009 – 541 ze dne 31. 3. 2010 v situaci, kdy účastník řízení pověří klíčového svědka – zaměstnance k zastupování ve správním řízení podle § 21 odst. 1 OSŘ ve spojení s § 30 odst. 1 SŘ?

K výše uvedeným situacím je nutné uvést, že výsledku řadového zaměstnance účastníka řízení (ať se jedná o právnickou nebo fyzickou osobu) jako svědka podle § 55 SŘ neklade SŘ žádné překážky. Ustanovení § 21 OSŘ neupravuje (na rozdíl od OZ nebo ZOK) oprávnění zaměstnanců jednat za účastníka řízení a jejich výsledku tak nebrání znění § 55 odst. 1 SŘ. V případě námitky existence vztahu zaměstnance a zaměstnavatele jako osoby blízké (překážka § 55 odst. 4 SŘ) je pak možné poukázat na rozsudek NSS č. j. 8 Afs 17/2012 – 375 ze dne 17. 1. 2013, ve kterém se NSS zabýval problematikou výslechů zaměstnanců právnické osoby v průběhu státní kontroly prováděné podle zákona č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, ve znění účinném do 1. 1. 2014 (dále jen „ZoSK“). V průběhu státní kontroly byli vyslechnuti zaměstnanci kontrolova-

³³⁾ Cit. čl. 37 odst. 3 LZPS: „Všichni účastníci jsou si v řízení rovni.“

³⁴⁾ Cit. § 7 odst. 1 SŘ: „Dotčené osoby mají při uplatňování svých procesních práv rovné postavení. Správní orgán postupuje vůči dotčeným osobám nestranně a vyžaduje od všech dotčených osob plnění jejich procesních povinností rovnou měrou.“

³⁵⁾ Cit. z rozsudku NSS č. j. 1 Afs 58/2009 – 541 ze dne 31. 3. 2010: „Je zřejmé, že takovýto „tlak“ na výpověď osoby v postavení statutárního orgánu hraničí též s trestněprávní zásadou zákazu sebeobviňování vyplývající např. z čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (k uvedené zásadě viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2006, sp. zn. III. ÚS 451/04, N 68/40 SbNU 677), která se nepochybně užije též v řízení o správních deliktech.“

ného subjektu – budoucího účastníka řízení, a tyto výsledky byly následně použity ve správním řízení (které vyústilo v odnětí povolení k činnosti právnické osoby). Účastník řízení v tomto případě jako argument použil fakt, že příslušní zaměstnanci nebyli před výsledkem v rámci státní kontroly poučeni v rozsahu § 55 odst. 2 až 5 SŘ a svojí výpovědí tak mohli ohrozit nejen účastníka řízení, ale i sami sebe, neboť mohli být stíháni pro spáchání trestného činu nebo správního deliktu (a to na základě vlastní výpovědi). Účastník řízení tak fakticky ve vztahu k § 55 odst. 4 SŘ tvrdil, že osobou blízkou může být i zaměstnanec vůči zaměstnavateli (bez ohledu na jeho právní formu). Tuto argumentaci však NSS v rozsudku č. j. 8 Afs 17/2012 – 375 ze dne 17. 1. 2013 odmítl a naopak přisvědčil závěru, že zaměstnance právnické osoby vyslýchat lze, protože zaměstnanec nemůže být osobou blízkou zaměstnavateli³⁶⁾.

Závěrem k této části je pak vhodné věnovat pozornost procesnímu postupu účastníka řízení, který by svého klíčového zaměstnance, předvolaného k výsledku svědka podle § 55 SŘ, narychlo jmenoval členem svého statutárního orgánu s cílem poskytnutí imunity *sui generis* definované v rozsudku č. j. 1 Afs 58/2009 – 541 ze dne 31. 3. 2010, případně jej pověřil jednáním za účastníka řízení podle § 21 odst. 1 písm. b) OSŘ ve spojení s § 30 odst. 1 SŘ. Představa je to možná neobvyklá, nicméně v oblasti procesní strategie obhajoby si lze představit i tuto mimořádnou situaci. Dle názoru autora by v takové situaci správnímu orgánu nic nebránilo v tom, aby zaměstnance i přes povýšení vyplývající ze specifických procesních okolností vyslechl jako svědka podle § 55 SŘ. Tento závěr je nezpochybnitelný zejména v případě, kdy by příslušný zaměstnanec měl vypovídat o skutečnostech vzniklých před svým jmenováním členem statutárního orgánu právnické osoby – účastníka řízení nebo pověřením za ni jednat. Analogicky lze také odkázat na § 126a odst. 1 ve spojení s § 131 odst. 2 a 3 OSŘ³⁷⁾, který umožňuje bývalé členy statutárního orgánu právnické osoby vyslýchat o skutečnostech nastalých v době, kdy byli členy statutárního orgánu právnické osoby, pouze formou výsledku účastníka řízení, nikoliv svědka. *A contrario* k výše uvedenému – proč by nebylo možné osobu oprávněnou jednat jménem právnické osoby vyslechnout ke skutečnostem, které se odehrály v době, kdy byla pouze řadovým zaměstnancem, jako svědka podle § 55 SŘ?

K výsledku osob oprávněných jednat jménem právnické osoby jako svědků podle § 55 SŘ jako procesní chybě způsobující nezákonnost rozhodnutí

Přes výše uvedené závěry je možné si položit otázku, zda výslech osob oprávněných jednat jménem právnické osoby – účastníka řízení v pozici svědků podle

³⁶⁾ Cit. z rozsudku NSS č. j. 8 Afs 17/2012 – 375 ze dne 17. 1. 2013: „Stejně tak nepřipadá v úvahu, že by zaměstnanci mohli způsobit stíhání zaměstnavateli jako osobě blízké, protože osobou blízkou nemůže být právnická osoba.“

³⁷⁾ Cit. § 126a odst. 1 OSŘ: „Fyzická osoba, která má vypovídat o okolnostech, týkajících se právnické osoby a nastalých v době, kdy byla jejím statutárním orgánem nebo členem tohoto orgánu, je povinna dostavit se na předvolání k soudu v řízení, jehož účastníkem je tato právnická osoba.“

§ 55 SŘ vždy znamená natolik závažné procesní pochybení, že by bylo rozhodnutí založené na takovém procesním úkonu nutné zrušit pro nezákonnost. Odpověď na tuto otázku poskytují rozsudky NSS č. j. 1 Afs 58/2009 – 541 ze dne 31. 3. 2010 a č. j. 8 Afs 29/2013 – 44 ze dne 27. 11. 2013.

Primárně, v samotném rozsudku č. j. 1 Afs 58/2009 – 541 ze dne 31. 3. 2010 NSS uvedl, že pokud by byl člen statutárního orgánu právnické osoby vyslechnut jako svědek podle § 55 SŘ a správní orgán by takovému důkazu přisoudil váhu důkazu svědecké výpovědi, jednalo by se o vadu v hodnocení důkazů a skutková zjištění založená na takovém důkazu by neměla oporu v dokazování. *A contrario* k výše uvedenému lze tedy dospět k závěru, že pokud by sice správní orgán vyslechl člena statutárního orgánu jako svědka podle § 55 SŘ, ale s jeho svědeckou výpovědí by nakládal jako např. s informacemi obdržеныmi v průběhu ústního jednání podle § 49 SŘ a odvodil by z nich např. další směr a způsob dokazování, nezpůsobilo by to vadu dokazování a dotčena by nebyla ani legalita takto získaných dalších důkazů³⁸⁾.

Poměrně odvážnější byl NSS ve vztahu k výsledku člena statutárního orgánu právnické osoby podle starého DŘ v rozsudku č. j. 8 Afs 29/2013 – 44 ze dne 27. 11. 2013. V tomto rozsudku uvedl NSS, že pokud finanční úřad vyslechl jednatele právnické osoby v daňovém řízení jako svědka a takto získané informace použil v daňovém řízení jako důkaz, nezpůsobuje to ještě automaticky nezákonnost v daňovém řízení. Ta by nastala až v okamžiku, kdy by daňový subjekt tvrdil dotčení svých procesních práv³⁹⁾.

Závěrem

Primárně je nutné poukázat na fakt, že osoby oprávněné jednat jménem účastníka řízení – právnické osoby, nelze vyslechnout jako svědka podle § 55 SŘ. Tento zákaz, ke kterému dospěl NSS i ve vztahu k DŘ, je zjevně neprolomitelný a opírá se o ustanovení § 55 odst. 1 SŘ, dle kterého nelze vyslýchat jako svědka účastníka řízení. Nicméně, tento závěr ještě automaticky neznamená

³⁸⁾ Cit. z rozsudku NSS č. j. 1 Afs 58/2009 – 541 ze dne 31. 3. 2010: „Z hlediska posouzení zákonnosti stanovení skutkového stavu věci by však provedení výpovědi osoby v postavení statutárního orgánu právnické osoby, s níž je vedeno správní řízení, formou výsledku svědka, mohlo mít negativní dopad pouze v případě, pokud by správní orgán takové výpovědi přikládal váhu svědecké výpovědi [z hlediska věrohodnosti by ji tedy přisoudil jiný (větší) význam, než který by měla s ohledem na procesní postavení vyslýchaného mít]. Takový postup by neodpovídal požadavku řádného hodnocení důkazů. Rozhodnutí založené na takovém skutkovém zjištění by nemělo oporu v provedeném dokazování.“ Případnou námitku ve formě doktríny plodů z otrávených stromů je možné konfrontovat závěry NSS obsaženými v rozsudku č. j. 4 As 95/2014 – 40 ze dne 21. 8. 2014.

³⁹⁾ Cit. z rozsudku NSS č. j. 8 Afs 29/2013 – 44 ze dne 27. 11. 2013: „Skutečnost, že finanční úřad hodnotil výpověď J. Z. jako výpověď svědka, však sama o sobě nezpůsobuje nezákonnost pořízení předmětné výpovědi nebo nezákonnost daňového řízení. V kasační stížnosti stěžovatel netvrdil, že by J. Z. byl při podání svědecké výpovědi nucen vypovídat o skutečnostech, o kterých by jinak jako účastník řízení mohl odepřít vypovídat. Netvrdil ani konkrétní dotčení na svých právech jiným způsobem. Z těchto důvodů Nejvyšší správní soud nepovažoval nesprávnou úvahu městského soudu za natolik závažné pochybení, aby způsobilo nezákonnost předmětného rozsudku.“

(pokud správní orgán takový postup v rámci správního řízení zvolí) nepoužitelnost získaných informací. Zde je osud dalšího směru správního řízení plně v rukou příslušné právnické (a za ni jednající fyzické) osoby, zda namítne dotčení svých práv.

Výše uvedené závěry však nelze vztáhnout na problematiku výsledku řadových zaměstnanců účastníka řízení jako svědků podle § 55 SŘ; v oblasti správního práva byla tato otázka vyřešena již rozsudkem NSS č. j. 8 Afs 17/2012 – 375 ze dne 17. 1. 2013, který počínaje 1. 1. 2014 našel oporu i ve znění § 22 odst. 2 OZ. K danému tématu tak zůstávají otevřeny diskuzi pouze otázky týkající se výsledku osob oprávněných jednat jménem právnické osoby – účastníka řízení o skutečnostech, které se odehrály v době, kdy byl dotčený jen zaměstnancem a nevztahoval se tak na něj zákaz výsledku svědka dle § 55 odst. 1 SŘ.

Shrnutí:

Otázce přípustnosti výsledku fyzické osoby oprávněné jednat jménem právnické osoby ve správním řízení zahájeném z moci úřední podle § 46 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů věnoval pozornost Nejvyšší správní soud v rozsudku č. j. 1 Afs 58/2009 – 541 ze dne 31. 3. 2010. V tomto rozsudku Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že fyzické osoby oprávněné jednat jménem právnické osoby v řízení o správním deliktu nelze vyslýchat jako svědky podle § 55 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. Své závěry opřel Nejvyšší správní soud o judikaturu Nejvyššího soudu vážící se k totožné problematice upravené zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů a dále odkazem na zákaz sebeobvinění v řízení o správním deliktu. Výše uvedené závěry Nejvyššího správního soudu lze podpořit i judikaturou tohoto soudu v oblasti daňového řízení, případně i právní úpravou obsaženou v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů ve spojení se zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů. V současnosti pokrývá judikatura Nejvyššího správního soudu i problematiku výsledku zaměstnanců právnické osoby jako svědků ve správním řízení vedeném s jejich zaměstnavatelem; na zaměstnance se zákaz výsledku nevztahuje.

On the examination of the participant in administrative proceedings – a legal person via persons entitled to act on its behalf – summary:

The Supreme Administrative Court decided in its judgment of 31 March 2010, ref. No. 1 Afs 58/2009 – 541, on admissibility of the examination of a natural person entitled to act on behalf of a legal person in administrative proceedings initiated *ex officio* under § 46 of the Code of Administrative Procedure (Act No. 500/2004 Coll.). In the judgment, the Court concluded natural persons entitled to act on behalf of a legal person may not be examined as witnesses in proceedings on administrative offence under § 55 of the Code of Administrative Procedure. The Court based its conclusions on the Supreme Court

case-law concerning the same issue regulated by the Civil Procedure Code (Act No. 99/1963 Coll.) as well as on the prohibition of self-accusation in proceedings on administrative offence. The above mentioned conclusions of the Supreme Administrative Court can be also supported by the case-law of the Court in the area of tax proceedings or by legal regulation in Criminal Procedure Code (Act No. 141/1961 Coll.) in connection with Act No. 418/2011 Coll., on criminal liability of legal persons and proceedings against them. Currently, there is also Supreme Administrative Court case-law concerning the examination of employees of a legal person as witnesses in administrative proceedings where the legal person is a participant; the examination prohibition does not relate to the employees.